

Мануїлова Катерина Вікторівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

За останнє десятиріччя ми можемо спостерігати збільшення збройних конфліктів у світі, і як вони негативно впливають на мільйони мирних жителів, руйнуючи їхнє життя. Під час збройних конфліктів часто ми бачимо серйозні порушення як міжнародного гуманітарного права, так і права, що стосується міжнародного захисту прав людини. Особливо наразі, під час війни України та російської федерації ми спостерігаємо неймовірну кількість порушень. За певних обставин деякі з цих порушень можуть являти собою геноцид, військові злочини та злочини проти людяності.

Принципово важливим є усвідомлення та розуміння необхідності забезпечення прав людини за будь-яких обставин. Найважливішим напрямом міждержавного співробітництва є забезпечення правами людини за умов збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру. Адже, незважаючи на те, що сучасне міжнародне право засуджує війни, збройні конфлікти, будь-яку агресію взагалі і забороняє агресивні війни, це не означає, що зникли джерела, що породжують напруженість у міждержавних відносинах, що призводять до потенційної можливості виникнення збройних конфліктів різного характеру.

На жаль, війни, збройні конфлікти – це об'єктивна реальність сучасного етапу розвитку людства. Незалежно від свого соціального характеру (міжнародні війни, національно-визвольні війни, внутрішні збройні конфлікти), законності чи незаконності (агресивні війни чи оборонні війни; збройні дії сепаратистів усередині країни чи дія урядових військ щодо захисту конституційного ладу), ці збройні конфлікти ставлять під загрозу реалізацію

більшості основних прав і свобод людини, зокрема найважливіше природне право людини — декларація про життя.

Так як методи ведення війни постійно змінюються, то очевидним фактом є те, що міжнародне гуманітарне право та право прав людини повинно змінюватися та доповнюватися залежно від цього, що б не допустити прогалин в захисті прав, які вони покликані забезпечувати. Загальна декларація прав людини, яка прийнята в 1948 році закріплює, що її положення регламентують захист прав людини виключно, незалежно ні від суб'єктивних, ні від об'єктивних факторів. Та одним із самих важливих положень, які закріплює Загальна декларація у ст. 3 є те, що кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканість [1].

Міжнародний суд ООН у своєму консультативному висновку зазначає, що захист, який забезпечується Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, не припиняється під час війни, проте, наприклад, поняття довільного позбавлення життя у такому випадку визначається *lex specialis*, а саме правом, яке застосовується в період збройних конфліктів та яке призначене регулювати порядок ведення військових дій [2].

Міжнародне гуманітарне право є фундаментальним, незаперечним, мінімальним стандартом в галузі прав людини. На відміну від міжнародного права в галузі прав людини, яке передбачає можливість відступу від деяких прав людини під час надзвичайного стану, у тому числі у ситуаціях збройного конфлікту, під час яких воно продовжує застосовуватись, міжнародне гуманітарне право вже є мінімальними стандартами, які не можуть бути ще більш знижені.

При цьому міжнародне гуманітарне право та міжнародне право в галузі прав людини мають «загальне ядро невід'ємних прав та загальну мету захисту людського життя та гідності». Часто обидва режими застосовуються одночасно, регулюючи такі питання, як право на справедливий судовий розгляд, гуманне поводження під вартою та заборону тортур. Захисні положення, передбачені міжнародним правом в галузі прав людини, проте,

зазвичай, пропонуючи ширші рівні захисту (наприклад, щодо довільного чи неправомірного поводження з боку державної влади) і залишаються актуальними у ситуаціях збройного конфлікту.

Між цими двома правовими режимами існує низка важливих концептуальних відмінностей. Одне з них полягає в тому, що міжнародне право в галузі прав людини пов'язане з юрисдикцією держав, що, як правило, має на увазі їхню фізичну територію, хоча в деяких випадках, якщо задоволені певні критерії, її зобов'язання можуть бути поширені на фізичну територію іншої держави. Інша відмінність полягає в тому, що, на відміну від міжнародного права в галузі прав людини, міжнародне гуманітарне право не передбачає будь-якого правозастосовного механізму щодо людей, чиї базові права були порушені, натомість воно концентрується на застосуванні міжнародного кримінального права для переслідування тих осіб, які порушили. такі права, наприклад, військові злочини.

З урахуванням вищесказаного, у деяких аспектах сфера дії міжнародного гуманітарного права ширша, ніж міжнародне право в галузі прав людини. Наприклад, міжнародне гуманітарне право не обмежується захистом осіб, а охоплює також громадянські об'єкти, культурні цінності, довкілля тощо. Крім цього, на відміну від міжнародного права в галузі прав людини, що має обов'язкову силу для держав, міжнародне гуманітарне право є обов'язковим для всіх сторін збройного конфлікту, включаючи недержавних акторів, які в даний час становлять одні з найважливіших викликів, пов'язаних з тероризмом, у ситуаціях збройних конфліктів.

Отже, наразі у світі проблема захисту прав людини під час збройних конфліктів стоїть дуже гостро, і є необхідним постійне її удосконалення з метою коректного та всеосяжного захисту прав людини. Не дивлячись на деякі концептуальні відмінності, міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини повинні діяти у взаємозв'язку задля забезпечення прав людини.

Джерела:

1. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict. International Court of Justice. 8/07/1996. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/93>

Ругало Юлія Ігорівна

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАСОБИ ТА СУДОВА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

В сьогоденних реаліях необхідно визнати, що сучасна міжнародна система, незважаючи на розвинуте міжнародне право, не може повністю запобігти існуванню збройних міжнародних конфліктів. Однак у ситуаціях, коли ворожі збройні сили держави стикаються віч-на-віч з цивільним населенням місцевої держави, чиї права не тільки знаходяться під явною загрозою, але й часто є об'єктом прямих і грубих порушень, населення надзвичайно потребує бути під захистом міжнародного права.

Захист прав людей в період збройних конфліктів - це важлива проблема для міжнародного права. Труднощі виникають у період міжнародних збройних конфліктів через реальну ситуацію або анархію, яка існує в тому чи іншому регіоні внаслідок бойових дій. Завжди є сторона яка намагається викрити злочини та притягнути до відповідальності, та сторона, яка намагається приховати злочини та уникнути відповідальності. Сторона, яка намагається приховати свої злочини, часто намагається створити слабкі органи, які будуть навіть більше замовчувати злочини проти прав людини, посилювати авторитаризм та державні репресії. Особливо в умовах збройного конфлікту, захист прав людини виявляється важкою битвою за справедливість [1].